

X. BÖLÜM

KEMİĞİN FARKLI KULLANIMLARI

ALET SAPI :

Mızraklarda ve oklarda yaygın olduğunu bildiğimiz sap kullanımı bununla sınırlı değildir. Bıçak, kazıyıcı vb. keskin kenarlara sahip aletlerin elde kullanımının güç olması ve alete daha işlevsel bir kullanım kazandırılması amacıyla kullanılan araçlardır. Bu tip bir aleti herhangi bir sapa takmadan da kullanmak söz konusu iken sapın kullanımı ile daha iyi sonuçlar ve ergonomik bir kullanım elde edebilmek mümkündür. Kemikten ya da boynuzdan yapılan saplar, bir tür reçine kullanarak, bağlanarak aletin sapa monte edilmesi ile kullanım alanı bulmuştur. Aletin sapa geçirilerek kullanımına ilişkin farklı yöntemler uygulanmıştır. Özellikle harponların ve mızrak uçlarının sapa geçirilme ve kullanım şekli ile ilgili çeşitli uygulamalar bulunmaktadır. Basit şataf tabanlı, çift şataf tabanlı, koni tabanlı, çatal tabanlı, sap içine yerleştirilerek bir mil ile bağlanan çeşitli tabanlar şeklinde farklı uygulamalar görülmektedir.

Şekil 1: Boynuzdan şekillendirilmiş alet sapı

(Suluin Mağarası örneği, Tarih Öncesi Arkeolojisi Anabilim Dalı Arşivi)

ÇEKİÇ / VURGAÇ

İnsanın eline aldığı ilk taş, olasılıkla vurgaç olarak kullandığı sıradan bir taşıdır. Sonrasında taşı yontmak için de yine taşı vurgaç olarak kullanmıştır. Taş yanında boynuzun, odunun ve kemiğin de vurgaç olarak kullanıldığı bilinmektedir. Yumuşak vurgaç (*soft hammer*) kategorisinde değerlendirilen boynuz, ahşap ve kemik herhangi bir şekil verilmeksizin taş gibi, doğal formlarından yararlanılarak da kullanılmıştır. Özellikle kemiğin rötuşlama sırasında vurgaç olarak kullanıldığı bilinmektedir. Epifiz tabanlı kemik vurgaçlar, odaklanan noktaya vuruşun yapılmasına engel teşkil ederken diyafizden alınan vurgaçlar, daha verimli sonuçlar vermektedir.

Boynuz, sertliği ve dayanıklılığı ile bilinen, çekiç olarak kullanılmaya dahi elverişli bir hammaddedir. *Soft hammer* olarak tanımlanan boynuzun ve kemiğin vurgaç ya da çekiç olarak kullanıldığı çok sayıda örnek bilinmektedir. Bunlardan biri Boxgrove boynuz vurgacıdır. İngiltere yakınlarında bulunan Boxgrove, Orta Pleistosen Dönem açık hava yerleşimidir. Buradan 500.000 yıl önce kullanıldığı düşünülen bir boynuz vurgaç ele geçmiştir.

Bununla birlikte odun vurgacın rötuşlama amacıyla kullanımda son derece etkin olduğu bilinmektedir. Boynuz vurgaçlar, simetrik iki yüzeylilerin üretiminde kullanılması kaçınılmaz olan vurgaçlardır. Bu nedenle simetrik iki yüzeylilerin üretim tarihi kabul edilen 600.000 yıl öncesinde boynuz vurgaçlar kullanılmış olmalıdır.

Şekil 2: Fırat havzasından boynuz vurgaçla yontulmuş olabilecek iki yüzeyli örneği. (Tarih Öncesi Arkeolojisi Anabilim Dalı Arşivi)

KESİLMİŞ KONTURLAR

Yassı bir kemikten kesilmiş hayvan başıdır. Çoğunlukla atların dil kemiğinden yapılmışlardır. Genellikle konturlar bir at başını, daha ender olarak bukten'in (dağ keçisi) ve geyiğin çok ender olarak da bizonun başını temsil ederler. Kesilmiş birçok kontur, Preneler'in orta Magdalenien'inden gelmektedir. Bazı ayrıntıların tekrarı ve nesnelerin bazılarının aynı oluşu –Labastile yatağının atbaşlarında olduğu gibi- seri halinde bir imalatın olduğunu gösteriyor. Bunların asılarak kullanıldıkları olasıdır, zira bunlar bazen başın arka tarafından iki delikle delinmişlerdir. Fakat bu konturların süs objesi olarak kullanıldıklarını gösteren hiçbir kanıt bulunmuyor. Kesilmiş konturlar, orta Magdalénien'in başından, üst Magdalénien'in başlarına kadar biliniyorlar.

Şekil 3: Kesilmiş kontur örnekleri

(Gourhan, L., 1971 *Préhistoire de l'Art Occidental, L'Art et les Grandes Civilisations*, s:58 Paris)

KEMİK DİSKLER

Kesilmiş diskler ve yuvarlaklar, daire biçimli formlardır ve büyüklükleri değişiktir. Magdalenien’de yaygın olan bu kemik yuvarlaklar çeşitli gravürlerin yanı sıra ortadaki delikten itibaren güneş ışını şeklinde yayılan geometrik gravürleri de taşırlar. Kesilmiş konturlarda olduğu gibi tam olarak kullanım amaçları bilinmemektedir.

Şekil 4: Kemik disk örnekleri

(Gourhan, L., 1971 *Préhistoire de l'Art Occidental*, L'Art et les Grandes Civilisations, s:353 Paris)

KEMİK SÜS OBJELERİ

Paleolitik Dönem’de Süs objeleri; yumuşakça kabukları ile taş, kemik, diş ve geyik boynuzundan yapılan çeşitli biçimlerdeki takılar ve takı öğeleridir. Dinsel bir amaç doğrultusunda insanların kendilerini ifade etme biçimleri olarak ve çeşitli güçlere karşı korunma amacı taşıyarak oluşturulan bu objeler, olasılıkla estetik bir algıyla kullanılmışlardır. Kemik, boynuz, diş ve yumuşakça kabuğu ve taşı işleyerek yaratılan bu objeler, günümüze dek süren takı geleneğinin ilk örnekleridir ve soyut düşüncenin en erken kanıtlarındandır.

Asılmak üzere oluk açılmış ya da delinmiş hayvan dişleri, süslenme geleneğinin esasını oluştururlar. Bazı sembolik değerlerden ötürü seçilmişlerdir. Geviş getirenlerin ve atların kesici dişleri en sık kullanılanlardır. Fakat tilkilerin köpek dişleri, bu hayvanın kalıntılarından daha fazladır. Aynı şekilde geyik dişleri, köpek dişleri, rengeyiklerinin kesici dişleri gibi bazı kategoriler, biçimlerinden ötürü tercih edilmiş ve özel bir şekilde işlenmişlerdir. Aslan ve ayının köpek dişleri enderdir. Delinmiş dişler üzerindeki en yaygın gravürler, dişin dışbükey yüzü ya da yan kenarları üzerinde gruplanmış küçük paralel çizgilerden oluşur.

Şekil 5: Süs objesi olarak kullanılmış delinmiş kemik ve diş
(Karain Mağarası örneği, Tarih Öncesi Arkeolojisi Anabilim Dalı Arşivi)

Şekil 6: Süs objesi olarak kullanılmış delinmiş kemik
(Karain Mağarası örneği, Tarih Öncesi Arkeolojisi Anabilim Dalı Arşivi)

HAZIRLAYAN: DOÇ.DR. KADRIYE ÖZÇELİK

KATKIDA BULUNAN: ARŞ.GÖR. HANDE BULUT